

I Halden skal
Arbeid, Kunnskap og Klima
være viktigst

Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti
Budsjett 2019
Formannskapet 29.11.2018

Innledning

Med dette dokumentet presenterer Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti sitt felles forslag til budsjett for 2019. Vi tar allerede nå høyde for at dokumentet kan bli endret frem mot endelig behandling i kommunestyret, ikke minst som et resultat av kommunestyrets behandling av saken vedrørende ny sentrumsskole.

Våre viktigste politiske prioriteringer er knyttet til områdene arbeid, kunnskap og klima. Det ligger en tydelig prioritering av skole, folkehelse og tiltak mot barnefattigdom i vårt budsjettforslag for 2019.

Vi legger rådmannens budsjett til grunn for arbeidet, slik at politiske prioriteringer er synliggjort som endringer i forhold til rådmannens dokument.

Verdivalg

Halden kommune bygger sin virksomhet på verdier som er forankret i et levende lokaldemokrati, en bærekraftig utvikling, et sosialt og samfunnskritisk engasjement med fokus på demokratiutvikling og åpenhet. Halden skal være et åpent og inkluderende lokalsamfunn med plass til alle.

Halden skal være et lokalsamfunn med like muligheter for alle oss som bor her. Et samfunn bygget på solidaritet og fellesskap mellom innbyggerne over kommunegrenser og over landegrenser.

Økt sysselsetting er vårt viktigste svar for å skape en mer inkluderende og økonomisk bærekraftig kommune det er godt å bo i. Omstilling innen næringslivet, en god velferdskommune og tilrettelegging for nye arbeidsplasser blir viktig for å få dette til.

Utdanningsnivået i Halden er lavt og vi vil arbeide for å heve dette gjennom satsing på innhold i skolen og et helhetlig skoleløp.

Vi har som mål at folkehelsen skal styrkes gjennom faglig utvikling og økt kunnskapsnivå. Vi må tenke **folkehelse i alt vi gjør** og sørge for tidlig innsats og tilstrekkelig forebyggende arbeid i Halden kommune. Godt samarbeid mellom kommune, region og stat er avgjørende for å få dette til.

Klimaet endrer seg. Å begrense klimaendringene og utvikle bærekraftige samfunn er vår tids største utfordring. Kommunen er en helt sentral aktør i klima- og miljøpolitikken. Halden må ta sin del av ansvaret og gå foran i å finne løsninger der vi har gode forutsetninger for det.

Kommunen må ta **større ansvar for syke og pleietrengende** framover. Dette vil kreve nytenkning på oppgaveløsning og kommunen trenger mer kompetanse og kunnskap i egen organisasjon for å løse utfordringene.

Kommunens rike **kulturlandskap og –kulturhistoriske** verdier må ivaretas. Halden skal bevares som en historisk by med Fredriksten festning og sine historiske bymiljøer og bygninger.

Vi vil **forbedre Halden som velferdskommune**. Barnehage og skole må gi barna våre ferdigheter og rike opplevelser. Våre eldre og pleietrengende trenger økt trygghet. Alle innbyggere skal få tilgang på et rikt kulturliv, natur og friluftsopplevelser.

Halden kommune skal være **åpen og tilgjengelig**, og kommunisere på en klar og forståelig måte. Haldens innbyggere skal få et heldigitalt møte med kommunen, gjennom smartere, mer samordnede og universelt utformede tjenester som oppsøker deg når du har behov. Samtidig skal det være mulig å kontakte kommunen gjennom frammøte eller på telefon.

I store deler av kommunens utkanter er nettilgangen svak. Skal digitale tjenester innen skole, helse og andre kommunale og statlige tjenester fungere godt, må nettilgangen være tilfredsstillende. Halden kommune må kartlegge nettilgangen og sørge for offentlig støtte i de områder kommersielle aktører ikke finner det lønnsomt å utbygge fiber.

Våre løfter for 2019

På bakgrunn av vårt forslag til økonomiplan 2019-2022 vil vi i 2019:

- **Gi barna våre en lese-, skrive- og regnearanti** ved utgangen av 2. klasse.
- **Styrke biblioteket** som demokrati-, lærings- og integreringsarena.
- Plan for hvordan **skolebibliotekene** kan brukes i opplæring og bli en varig del av skolens pedagogiske virksomhet, og sørge for at det søkes om støtte til dette gjennom gjeldende tilskuddsordning.
- **Etablere et "tidlig innsats team"** på skolene bestående av erfarne lærere.
- **Et team ved hver skole bestående av både pedagogisk personale og fagarbeidere.** Dette for å gi ekstra støtte til elever som henger etter, eller som ligger foran resten av klassen.
- **Langsiktig plan for kompetanseutvikling og etter- og videreutdanning (EVU)** for de ansatte i barnehagene og skolene i Halden.
- Etablere **beredskapsteam mot mobbing** og inngå forpliktende partnerskap med blant andre frivilligheten.
- **SFO utvikles som en arena for utvikling, læring og god folkehelse.**
- **Oppbygging av digitalt verktøy i skole/barnehage** samtidig med å få på plass nødvendige skolebøker og annet læremateriell
- Det utarbeides en **plan for utvikling av de kommunale barnehagene**, og planer for to nye kommunale barnehager legges inn i økonomiplan.

- I 2019 skal det føres **tilsyn med økonomien i de private barnehagene**
- **Prestebakke skole opprettholdes som en selvstendig skole** og driftes på samme vilkår som våre andre skoler.
- **Barnevernet sikres tilstrekkelig bemanning og kompetanse**, slik at lovpålagte tjenester utføres og tidsfrister overholdes.
- **Prioritere tidlig innsats og forebyggende** tiltak spesielt rettet mot barn og unge, i tråd med føringene lagt i de siste års statsbudsjett
- Igangsette et dedikert prosjekt for å få bukt med **barnefattigdom i Halden**
- **Større satsing på forebyggende arbeid** innen helse og omsorg
- **Gi folkehelsearbeidet en tydeligere profil** som gjennomsyrrer all aktivitet og planlegging. Det skal i alle politiske sakspapirer innarbeides en egen vurdering av konsekvenser for folkehelse.
- Gi folk med psykiske lidelser eller rusproblemer **bedre, raskere og lettere tilgjengelig tjenester.**
- **Styrke helsestasjonen og skolehelsetjenesten** for å bli enda bedre på tidlig innsats og hjelp til ungdom og barn med psykiske lidelser
- Styrke **helsesøstertjenesten**
- Styrke og videreutvikle **miljøvaktmestertjenesten**
- Ha en tydelig prioritering av **tidlig innsats, forebyggende og hjemmebaserte tjenester** innenfor omsorgen – herunder hverdagsrehabilitering og omsorgsteknologi
- **Pleietrengende som har behov for en sykehjemsplass, skal få sykehjemsplass** – når behovet oppstår. Rådmannen bes gå i dialog med Aremark kommune for å se hvordan ledig kapasitet i Aremark kan avhjelpe situasjonen med ventelister i Halden kommune.
- Etablere ordningen med **Eldre- og brukerombud**
- Søke rekrutteringstilskudd for opprettelse av en **kommunepsykolog**
- Etablere en **heltidskultur i Halden kommune** som sikrer ansatte som ønsker det hele faste stillinger
- Sikre at **faste oppgaver i Halden kommune utføres med egne faste ansatte**, og at vikarbruk og innleie holdes på et minimum, og bare brukes unntaksvis. Avtaler med

byråer som kun er underlagt påseplikten avvikles

- **Midlertidig ansettelse** skal kun brukes ved begrunnet midlertidig behov
- Revisjon av **boligsosial handlingsplan** som skal sikre alle innbyggere tilfredsstillende boforhold
- **Øke antallet lærlinger i kommunen og Etablere nye lærlingemiljøer** som kan bidra positivt til omstilling
- **Renholdstjenestene og renovasjon** tas tilbake i kommunal regi
- **Et regelverk for innkjøp av varer og tjenester**, samt innenfor bygg og anlegg, som ivaretar en sosial profil, favoriserer det seriøse og organiserte arbeidslivet, og motvirker sosial dumping
- **Helhetlig plan for hvordan Halden kommune skal møte de utfordringene som kommer med klima- og miljøendringer**, herunder kollektivtransport og kollektivtilbud og bruk av alternative energikilder i offentlige bygg
- Få **dobbeltspor til Halden** og riksgrensen innen 2030.
- Få **målinger av luftforurensning** i byen vår som kan brukes for å planlegge tiltak som vil redusere luftforurensningen
- **Utvikle ny miljøprofil**, ikke minst for at vi skal ta vårt ansvar for å nå målene i Paris-avtalen. Det skal i alle politiske sakspapirer innarbeides en egen vurdering av konsekvenser for klima og miljø.
- Det skal utarbeides et **klimabudsjett** for Halden
- Sørge for et **bedre kollektivtilbud** mellom utkanten og sentrum og mellom kommunene i fylket
- **Prioritere ny skole og nytt idretts- og svømmeanlegg** i sentrum
- Utvidelse av **hallkapasiteten i Tistedal**
- Fortgang i arbeidet med å få lagt ut **kommunale boligtomter**
- **Rullere sentrumsplanen**
- Etablere en **muslimsk gravlund**
- **Sammen med partene i arbeidslivet utarbeide** nærings og sysselsettingsplan for Halden og Aremark.

- **Styrke frivilligheten, kulturen og idretten**, spesielt i arbeid rettet mot barn og unge fra lavinntektsfamilier
- **Styrke idrettsrådet** administrativt, og med midler slik at idretten kan avhjelpe kontingentsituasjonen for lavinntektsfamilier
- **Styrke samarbeidet mellom kommunen, politiet og frivilligheten** for å forebygge radikaliserings og ekstremisme
- Etablere en ordning med **næringsvert i kommunen**
- **Gjeninnføre** ordningen med en egen **byarkitekt**
- Etablere en sentrumsnær plass for **bobilparkering** i Halden
- **Formannskapet overtar** ordførers rolle **som generalforsamling** for selskaper heleid av Halden kommune

Vi mener at **grunnleggende tjenester primært skal drives av kommunen**. Kommunen må ha kompetanse på å drive sine lovpålagte oppgaver selv. Halden kommune bør styrke de kommunale tilbudene, og fortsatt ha et godt samarbeid med de private tilbyderne.

Samtidig sier vi et klart nei til:

- All form for konkurranseutsetting av de grunnleggende velferdstjenestene som skole og omsorg
- Privatisering eller nedleggelse av Domino, Tirsdags- og torsdagsgruppa, hjemmehjelpstjenesten, vaktmestertjenesten og Halden kommunale kompetansesenter (HKK)

Budsjettets utgiftsside – justeringer ift rådmannens forslag

Tabell ramkestyrking/satsinger

Tiltak (per tjenesteområde)	Budsjett 2019 (millioner kroner)
<u>Undervisning og oppvekst:</u>	
Halvering av SFO-pris	8,3
Mat, mer innhold og aktiviteter i SFO	1,7
Rektorstilling på Prestebakke (halvårseffekt)	0,25
Styrking helsesykepleier, helsestasjon og skolehelsetjenesten	1,5
Flere lærere i skolen	2,0
<u>Helse og omsorg:</u>	
Opprettholde Dagsenter Busterudgata	1,6
Eldre- og brukerombud (100% stilling – halvårseffekt)	0,4
Gratis transport Båstadlund	0,5

Minibuss – Rus og psykiatri (St. Joseph)	0,15
Opprettholde miljøvaktmestertjenesten på 2018-nivå	0,65
Kommunepsykolog (100% stilling – halvårseffekt)	0,0
<u>Kultur og Idrett:</u>	
Redusert pris og styrking av innholdet i kulturskolen	0,8
Korps og ungdomsklubber	1,0
Styrking biblioteket	1,0
Integreringsmidler og lavere kontingent lavinntektsfamilier – Idrett	0,5
Frivilligkoordinator (100% stilling – halvårseffekt)	0,4
Udisponert styrking frivilligheten	0,5
Udisponert styrking kultursektoren	0,5
<u>Sentraladministrasjonen:</u>	
Næringsvert (100% stilling – halvårseffekt)	0,4
Byarkitekt (100% stilling – halvårseffekt)	0,4
<u>NAV:</u>	
Reversering av kutt i arbeidsmarkedstiltak	1,0
<u>Halden kirkelige fellesråd:</u>	
Styrking gravferdsforvaltning, vedlikehold og kulturminner	1,0
Sum rammestyrkninger	24,55

Rammestyrkningene forutsettes videreført i økonomiplanperioden.

Budsjettets inntektsside ift rådmannens forslag og øvrig inndekking

Samme realvekst i skatt og rammetilskudd legges til grunn som i rådmannens forslag.

Eiendomsskattesatsen holdes på 3,75 promille i budsjett 2019.

Anslaget på utbytte økes med 4 millioner kroner for 2019, og legges på samme nivå som tidligere år. Det følger med dette et signal til selskapene om tilsvarende god avkastning på verdier som Halden kommune eier.

I tillegg ligger det følgende inndekking i budsjettet:

- 2,5 millioner i reduserte renteutgifter som følge av innlagte tilskuddsmidler ved investering Bergheim omdisponeres
- 2,5 millioner i redusert bruk av bemanningsbyråer og innleie som følge av heltidskultur
- 1,0 millioner i redusert bruk av eksterne konsulenttenester
- 0,33 millioner i reduserte energi- og strømkostnader som følge av lavere elavgift i statsbudsjettet
- 1,0 millioner i forventet innsparing ved opprettelsen av en felles bil- og maskinsentral som egen enhet innunder Teknisk Drift, med tilhørende samordning og driftsorganisering av hele kommunens bil- og maskinpark

- 3,0 millioner avsatt som kommunal støtte til Allsang på grensen omdisponeres til andre kulturformål

Dette betyr at rådmannens bunnlinje reduseres med 10,22 millioner kroner og at totalt 29,18 millioner avsettes til disposisjonsfond innrettet mot økte renter- og avdrag.

Vi vil uttrykke bekymring for den økende gjeldsgraden, og vil i første omgang be rådmannen vurdere tiltak for å redusere låneopptaket med 100 millioner. Fra fremleggelse av budsjett 2019 i formannskapet og frem mot kommunestyrets endelige behandling av budsjett 2019 vil både svømmehall og ny sentrumsskole komme til politisk behandling. Det annonseres derfor allerede nå at vi vil komme tilbake til saken om redusert låneopptak under kommunestyrets behandling av budsjett 2019.

Økonomiske rammevilkår

Foruten redusert elavgift har statsbudsjettets virkning på Halden kommunes økonomi gitt en nedside på -13 millioner kroner. Det er viktig å merke seg at man med Arbeiderpartiets alternative statsbudsjett i stedet ville hatt 15,2 millioner kroner mer. Totalt styrkes kommuneøkonomien her med 3,5 milliarder kroner.

Det er betydelig usikkerhet knyttet til kapitalkostnader og pensjonsforpliktelser. Det følger heller ikke med tilstrekkelig friske midler til de nye satsingene som regjeringen legger inn – og som kommunene vil ha ansvaret for å gjennomføre. Her ligger det en betydelig risiko for Halden kommune.

I denne sammenhengen er det viktig å understreke at det betyr noe for kommuneøkonomien hvem som avgjør rammene for kommunesektoren på nasjonalt nivå, og hvilke finansieringsordninger som legges til grunn for rammeoverføringer og inntektsutjevning.

Rådmannen forventer i sitt forslag til budsjett 2019 en utgang av ROBEK-registeret etter vedtatt årsmelding og –regnskap for 2018. Dette legges nå til grunn for vårt budsjettforslag, selv om vi i vår økonomiplan foreslo å følge opprinnelige plan for tilbakebetaling av akkumulert underskudd.

Det er kun under gitte forutsetninger hensiktsmessig å forsere denne planen, men da bare om Halden kommune evner å levere det tjenestetilbudet som en kommune av vår størrelse må kunne forventes å levere. Det viktigste en kommune skal gjøre er å levere gode kvalitative tjenester til innbyggerne innenfor kommunens ansvarsområder. Det være seg skole, helse, infrastruktur eller velferdstjenester.

Det er ingen tvil om at det de siste årene har vært ført en politikk som har strammet inn både tjenesteproduksjon, velferdstjenestene, innkjøp, vedlikehold og utvikling. Dette har til en viss grad vært nødvendig, men det har vært viktig politisk uenighet om noen av prioriteringene – og hvor hard nedbremsingen burde være.

Vi har tidligere advart mot en økonomisk forvaltning hvor maksimering av overskudd for å komme ut av ROBEK-listen inn mot valgkampen 2019 er det som prioriteres høyest - på

bekostning av kommunale tjenester som skole, eldre og helse, infrastruktur og velferdstjenester.

I den forbindelse må det igangsettes et arbeid for å definere tjenestestandarder og kvalitetsindikatorer som gir svaret på hva som skal være et akseptabelt nivå på det kommunale tjenestetilbudet i Halden. Det legges til grunn at dette arbeidet gjennomføres i bred forståelse med de ansattes representanter, og at det søkes etablert en bred tverrpolitisk enighet om tjenestestandarden og tjenestetilbudet.

Ved utgangen av ROBEK-registeret forventer rådmannen en gjenstående fondsavsetning på 20-25 millioner kroner. I tråd med vårt forslag til økonomiplan vil deler av disse fondsmidlene kunne bli vurdert i forbindelse med opprettelsen av følgende:

- fond som skal rettes mot tiltak som fører til økt sysselsettingsgrad og skaper nytt grunnlag for næringsutvikling.
- fond som setter oss bedre i stand til å nå klimamålene vi forplikter oss til og gir miljøpolitikken i Halden et mer konkret innhold.
- fond for langtvirkende tiltak som motvirker økt barnefattigdom.
- fond rettet mot samfunnssikkerhet og beredskap.

Skal Halden kommune lykkes med å etablere et opplyst og transparent folkestyre i Halden, må flere saker løftes til politisk debatt – og politisk behandling. For at folkevalgte skal kunne gjøre de nødvendige prioriteringer, må folkevalgte også ha tilgang til en helt annen informasjon, enn hva som er tilfelle i dag. Arbeidsvilkårene til de folkevalgte gjennomgås av en tverrpolitisk arbeidsgruppe i planperioden.

Det etableres systemer for helhetlig rapportering på enhetsnivå, dette for at ansvarlige folkevalgte skal kunne ha en tettere oppfølging og kunne bidra til å prioritere ressursbruken på en bedre måte.

Det samlede skatte og avgiftstrykket i Halden kommune er for høyt, og gjennomgås med sikte på å etablere en mer sosial profil på det samlede skatte og avgiftstrykket i Halden. Vi vil nok en gang fremme forslag om en retaksering i 2019, slik det ble lagt til grunn ved forrige retaksering.

Det legges opp til store investeringer. Gjeldsbelastningen i Halden kommune vil øke betraktelig og føre med seg økte kapitalkostnader. Dette gjør kommunen mer sårbar for renteøkning og endringer i vilkårene for gjeldshåndtering.

For å motvirke slike effekter i kommuneøkonomien og samtidig legge grunnlaget for styrket egenkapitalevne vil budsjettets avsetning til fond brukes som buffer for uforutsette utslag på finanssiden. Det må samtidig hele tiden være et politisk mål å øke andelen av investeringer finansiert ved egenkapital.

I tråd med rådmannens ønske igangsettes arbeidet med å utarbeide et sett med økonomiske handlingsregler. Rådmannen leder arbeidet, som forankres både organisatorisk og politisk. I første omgang må en slik handlingsregel sette rammer for gjeldsnivået Halden kommune kan påta seg, samt ønsket avsetning til frie fondsmidler gjennom budsjetterte driftsoverskudd.

Handlingsregelen bør også knyttes til forholdet mellom vekst i kapitalkostnader og vekst i frie inntekter korrigert for demografikostnader.

Orden i økonomien er grunnleggende for Arbeiderpartiet og SV. All erfaring viser at dersom det bygger seg opp ubalanser i økonomien går det mest utover de som har minst fra før. En kommune med et driftsbudsjett i balanse og en gjeld som er håndterbar, kan gi større trygghet for brukere og ansatte, og kan planlegge og investere bedre for framtiden.

I Halden kommune vil vi at:

- Kommunens realkapital (bygg, veier, anlegg) må forvaltes bærekraftig og vi vil øke innsatsen for vedlikehold.
- Det stilles krav om effektivisering av kommunens drift. Deler av gevinstene ved effektivisering bør føres tilbake til driftsstedene i form av midler til å kunne investere i bedre arbeidsmåter.
- Dagens høye låneopptak i kommunen reduseres.
- Øke egenandelsgraden i nye investeringsprosjekter. Prioritere investeringsprosjekter som «betaler seg selv» gjennom reduserte driftskostnader først.
- Utbygging av velferdskommunen må skje innenfor ansvarlige rammer der det ikke bygges opp igjen underskudd.

Nærmere om enkelte av investeringene og tiltakene i budsjettet

Sentrumsprosjektet

Hallkapasiteten i Halden er sprengt, noe som ikke bare skaper utfordringer for toppidretten – men også for bredde og barneidretten.

Hele prosjektet rundt Os planlegges samlet, slik at det i planleggingen tas høyde for at byggingen av ny svømmehall kan fungere som en utvidelse av sentrumsskolen.

Dette for å ta unna en forventet befolkningsvekst i sentrumsnære områder. Det vurderes også hvilken rolle Storsenteret og bygningen som i dag huser Familiens hus kan innta i prosjektet, ikke minst for å avlaste eventuelle arealmangler på det som i dag omtales som Os-tomten.

Salg av Rødsberg ungdomsskole, Frivilligsentralen i Violgata med parkeringsplassen ved siden, samt Bibliotekbygningen bidrar med positiv egenkapital – noe som igjen bidrar til å redusere lånebehovet. Prosessene med å legge disse eiendommene ut for salg startes umiddelbart.

Verdighet i helse og omsorg

Uavhengig av behovene skal alle i Halden være trygge på at de får den oppfølgingen de trenger gjennom et helt liv. At det finnes et tilbud for de som blir syke, utsettes for en ulykke, eller de som trenger ekstra pleie og omsorg når de blir gamle.

Det viktigste folkehelsearbeidet handler om det som gjøres før noen blir syke, der hvor vi lever livene våre; i barnehagen, i skolen, i arbeidslivet, på fritidsarenaer, og der vi bor. Derfor vil det satses mer på forebygging og tidlig innsats også innenfor folkehelsefeltet.

Det må settes inn tiltak utover dagens nivå, for å forebygge problemer og håndtere utfordringer på et tidligst mulig stadium. Det må etableres lavterskel helsetilbud som gjør det enkelt å få hjelp. Vi må ha en skolehelsetjeneste som ser alle elevene.

En idrettshall, og svømmehall i sentrum vil være viktige virkemidler for et styrket folkehelsearbeid.

Det er viktig at alle får anledning til å leve en god og aktiv alderdom, og at kommunen har gode helsetjenester på alle trinnene i omsorgstrappa.

I perioden vil sektoren gjennomgås for å styrke de nederste trinnene i omsorgstrappa. Dette for at alle skal kunne leve gode verdige liv og bo hjemme så lenge de ønsker det. I Halden kommune legges det til rette for at alle som vil og kan bo hjemme, skal kunne gjøre det.

Det foretas en gjennomgang av den samlede kompetansen og ressursbruken innenfor helse og omsorg, dette for å kunne flytte flere ressurser og kompetanse over mot tidlig innsats og forebyggende arbeid.

Vi vet mange mennesker sliter, ikke minst innenfor rus og psykiatri. Vi vil gi folk med psykiske lidelser eller rusproblemer bedre, raskere og lettere tilgjengelig tjenester. Det betyr lavterskeltilbud, kortere ventetid og tettere oppfølging av individene over tid.

Får man god hjelp tidlig, kan mange lidelser være spart. Det iverksettes tiltak for at helsestasjonen og skolehelsetjenesten skal bli enda bedre på å gi tidlig hjelp til ungdom og barn med psykiske lidelser.

Miljøvaktmestertjenesten som er etablert i Halden er et godt forebyggende lavterskeltilbud, dette tilbudet opprettholdes i 2019.

Det forutsettes at Halden til enhver tid har tilstrekkelig kapasitet på sykehjemsplasser, og det gjøres en konkret vurdering av hvordan ledig kapasitet i Aremark kommune kan utnyttes for å avhjelpe situasjonen med ventelister i Halden kommune.

Nye undersøkelser i regi av forbrukerombudet viser at spesielt når det gjelder ernæring, er det store utfordringer innenfor eldreomsorgen. Det samme gjelder aktivitetstilbudet, og fra Halden hører vi også historier om folk som ikke får tilbud om sykehjemsplasser de mener å ha behov for. På bakgrunn av dette settes det fortgang i arbeidet med å få etablert et eldre- og brukerombud i Halden.

Helse og omsorg skal bemannes med fast ansatte, og arbeidet med å få etablert en heltidskultur i Halden kommune intensiveres i 2019.

En håndsrekning til kultur og frivillighet

Halden er kulturbyen, rockebyen – Halden er byen med det store hjertet, dugnadsånden og ildsjelene. Ved etableringen av Brygga kultursal og satsingen på Fredriksten festning som kultur og konsertarena har vi befestet vår posisjon. For å kunne videreutvikle dette, er det behov for å gi en økonomisk håndsrekning.

Offentlige midler skal brukes på en måte som styrker bredden, grasrota og frivilligheten – også innenfor kultursektoren. Samtidig har kommunen en viktig rolle å spille med risikokapital og midler til oppstart for prosjekter som senere kan stå på egne ben.

Midler avsatt til Allsang på Grensen omdisponeres slik at dette istedenfor kan brukes som støtte enten til breddeformål, arrangementsstøtte og oppstart av nye kulturprosjekter i Halden.

Spesielt om kommunepsykolog

Fra 1. januar 2020 er det lovkrav om at alle landets kommuner skal ha tilstrekkelig psykologkompetanse. 2019 er det siste året kommunene kan søke om rekrutteringstilskudd til psykologer, i alt 410.000 kroner per fulltids psykologstilling.

Det opprettes derfor en ordning med kommunepsykolog som i 2019 finansieres av nevnte rekrutteringstilskudd. Fra og med 2020 innlemmes tilskuddsmidlene i rammeoverføringen til kommunene, og resterende finansiering dekkes innenfor rammene i budsjett 2020.

Spesielt om kirken

Ressurssituasjonen ved kirkene og gravplassene våre er bekymringsfull, sektoren har behov for ytterligere ressurser. Spesielt med tanke på gravferdsforvaltningen, vedlikehold av viktige kulturminner og oppfølging av den generelle sikringen av både gravstøtter, beskjæring av trær og lignende.

Vi styrker derfor budsjettet for kirken, og igangsetter arbeidet med å etablere en muslimsk gravlund i Halden.

Spesielt om skolen

Situasjonen i haldenskolen er fortsatt alvorlig, og sektoren trenger ro for å implementere den omstillingen de har vært pålagt. Det forventes at det ambulerende teamet er et «tillegg til» og ikke en «erstatning for» lærere på skolene og at behovet for spesialundervisning blir møtt på en riktig og tilstrekkelig måte. Alle elevene i haldenskolen inkluderes i fellesskapet og skal oppleve et godt klassemiljø.

Det må fortsatt fortløpende måtte vurderes hvordan sektoren kan tilføres midler for å kunne levere i tråd med vedtatte målsettinger.

Spesielt om gjeldsgraden og VAR

Også innenfor VAR området må gjeldsveksten bremses. Investeringsbudsjett og låneopptak

innenfor VAR området reduseres med 50 millioner i budsjettet for 2019. Rådmannen legger frem sine prioriteringer i tråd med dette.

Spesielt om skatte og avgiftstrykket

Det samlede skatte og avgiftstrykket i Halden kommune gjennomgås med sikte på å etablere en mer sosial profil på det samlede skatte og avgiftstrykket i Halden. Dette sees i sammenheng med re-taksering av grunnlaget for utskrivning av eiendomsskatt i 2019.

Generelt legges det opp til en større økning i gebyrer og egenbetalinger enn hva normal pris- og lønnsvekst ville tilsi fra 2018 til budsjett 2019 - enkelte gebyrer øker med over 50%. I tiden frem mot kommunestyrets endelige behandling av budsjett for 2019 vil vi komme tilbake med en oppdatert gebyrliste.

Spesielt innenfor VAR området har det de siste årene vært en voldsom vekst i kostnadene ut mot den enkelte innbygger og husstand. Gjennomgangen må ta sikte på en normalisering og på sikt en reduksjon innenfor flere av områdene i gebyrregulativet.

Parkeringsavgifter og bøtesatser skal ikke brukes for å saldere kommunebudsjettene, dette vil også være endel av den samlede gjennomgangen. Det innføres ikke en ordning med påslag i rentesatsen for Startlån.

Spesielt om sosialhjelpssatsene

I løpet av våren legges det frem en sak for politisk behandling slik at sosialhjelpssatsene kan løftes til statens satser. Samtidig legges det frem en sak for få sikre at ikke barnetrygden tas med i beregningsgrunnlaget for sosialhjelp. Det legges til grunn at endringene gjøres gjeldene for andre halvår, og at endelig vedtak gjøres i forbindelse med revisjon av budsjettet for 2019.

Dette vil kunne frigjøre administrative ressurser som igjen forutsettes brukt inn mot forebyggende arbeid og styrke arbeidet mot barnefattigdom.

Spesielt om foreslåtte kutt innenfor NAV sitt område

Kuttene gjennomføres ikke.

Spesielt om sosial boligbygging

FN har vedtatt 17 mål for økt bærekraft. Et av målene er å bekjempe fattigdom. Halden har en relativt høy andel av lavinntekts familier. Et viktig element i bedring av livssituasjonen til lavinntektsfamilier er tilgang på en bolig innen en overkommelig prisramme. Det er hva man sitter igjen med etter bokostnader er betalt som er den reelt disponible inntektsramma til en familie.

Kommunen må derfor spille en mer aktiv rolle i forbindelse med utlegging av tomter, kjøp og avhending av egne eiendommer egnet for boligbygging. Det må settes krav til utbygger når det gjelder type leiligheter og standard.

Det skal utarbeides et nytt planverk for sosial boligbygging i Halden, planverket vedtas første halvår 2019.

Spesielt om omsorgslønn

Det gjøres en beregning av kostnadene ved å sette omsorgslønnen til samme nivå som tariffavtalt avlønning for hjelpepleier / helsefagarbeider - slik som også helsedirektoratet anbefaler. Endringen innføres pr. 01.07.2019, budsjettendringen gjennomføres i forbindelse med budsjettrevisjon og årsoppgjør.

Spesielt om faste ansatte og kompetanse som virkemiddel i forbedringsprosesser

Kontinuerlig forbedringsprosesser kan lykkes hvis kommunen i større grad investerer i menneskelig kapital i form av flere faste ansettelser, økte stillingsprosent og økt kompetanse. I dag er det, for mange som er midlertidig ansatte, og for stort innleie via dyre vikarbyråer. Økt satsning på faste ansatte, parallelt med kompetansestimulerende tiltak, vil gi stor sannsynlighet for lavere sykefravær, mindre utgifter til korttidsvikarer og dermed mindre behov for innkjøp fra vikarbyråer.

Det fordrer imidlertid at grunnbemanningen styrkes særlig innenfor barnehagesektoren og helse/omsorg. Økt satsning på fast personale og økt grunnbemanning er etter vår oppfatning gode forbedringstiltak som vil gi bedre kvalitet og dermed mer effektive tjenester.

Spesielt om sysselsetting

Sysselsettingsgraden faller, og er nå nede i 67%. Dette er en av de store utfordringene for Halden kommune. Denne utviklingen er ikke bærekraftig, og det vil hviler et spesielt ansvar på den politiske ledelsen av Halden kommune for å bøte på denne fallende sysselsettingsgraden.

Derfor er arbeid, kunnskap og klima de viktigste politiske sakene for Halden kommune fremover – og vil måtte prege budsjetter og alle politiske planer fremover.

Spesielt om eiendomsstrategien

Arbeidet med eiendomsstrategien prioriteres, eiendom uten en klar plan for bruk vurderes fortløpende for avhending. Rødsberg ungdomsskole, biblioteket og lokalene som huser Frivilligsentralen avhendes så snart som råd er.

Kommunens bygningsmasse forfaller, det igangsettes i 2019 et program for vedlikehold av kommunale eiendommer.

Et seriøst og anstendig arbeidsliv

Arbeidslivet er i rask endring og i flere bransjer oppleves et økt press mot arbeidstakerne, utstrakt bruk av innleid arbeidskraft og arbeidslivskriminalitet. Det skaper et mer utrygt arbeidsliv. Halden kommune har en betydelig innkjøpsmakt. Denne makten skal brukes til å stille krav til blant annet seriøsitet og grønne innkjøp.

De ansattes kompetanse er den viktigste ressursen i en kommune. Vi skal ha tillit til de ansatte og deres kompetanse. Det gir bedre tjenester til innbyggerne med mindre rapportering og byråkrati.

Vi skal legge til rette for nye arbeidsplasser gjennom aktiv nærings- og sysselsettingspolitikk lokalt. Halden kommune skal bygge gode lokalsamfunn, drive aktiv næringsutvikling og tilby gode velferdstjenester.

I Halden kommune vil vi:

- Følge opp reglene for innkjøp og kontraktsinngåelser på en måte som fremmer de seriøse aktørene som tar samfunnsansvar, som forhindrer lavlønnskonkurransen og som fremmer faste ansettelser. Regelverket er utarbeidet for ivareta en sosial profil, legge til rette for det seriøse og organiserte arbeidslivet – og motvirke sosial dumping.
- Ha nært og forpliktende samarbeid med Skatteetaten, arbeidstilsynet og politiet for å bekjempe arbeidslivskriminalitet.
- I samarbeid med partene jobbe for at tillit til de ansattes kompetanse fører til mindre unødvendig kontroll og rapportering.
- Ha et lokalt trepartssamarbeid for å involvere de ansatte i utviklingen av tjenestene og arbeidslivet.
- Sikre at de ansatte i Halden kommune holder seg faglig oppdatert for å kunne gi bedre tjenester til innbyggerne.
- Rekrutteringsarbeidet i Halden kommune løftes og gis større tyngde i det langsiktige planarbeid. Det utarbeides en overordnet strategi for rekruttering og rett kompetanse for kommunen i sin helhet.
- Sette konkrete mål om vekst i antall lærlinger for å sikre kommunen ansatte med god kompetanse og at ungdom får mulighet til å fullføre utdanningen.
- Ta større ansvar for inkludering av ungdom som står utenfor arbeidslivet.
- Sikre trygg omstilling og utvikling når arbeid digitaliseres eller automatiseres, eller dersom livssituasjonen gjør det nødvendig å endre arbeidsoppgaver.

Fremtidsrettede og klimavennlige lokalsamfunn

Å begrense klimaendringene og utvikle bærekraftige samfunn er vår tids største utfordring. Klimaproblemene er ikke noe som skal løses av noen andre til en annen tid, dette er det vår jobb å løse – nå.

Byene er i en særstilling i dette arbeidet, og Norges ambisjoner om å nå de internasjonale klimamålene kan ikke nås uten at byer og tettsteder blir en del av løsningen. Halden kommune skal ta sin del av ansvaret for at målene i Parisavtalen skal nås, og FNs bærekraftsmål skal legges til grunn for alt planarbeid i Halden kommune.

I alle saker som legges frem for politisk behandling skal det være gjort en særskilt vurdering av konsekvensene for klima og miljø, og det skal i Halden kommune utarbeides et eget

klimabudsjett.

I Halden kommune vil vi:

- Bruke kommunens innkjøpsmakt for å nå miljø- og klimamål, blant annet ved å vektlegge klima og miljø i anbudsprosser og stille krav til at egne og leide bygg skal være energieffektive.
- Være en pådriver for miljøvennlige kommunale bilparker og legge til rette for infrastruktur for lavutslippskjøretøy.
- Sikre null- og lavutslippsteknologi i kollektivtransporten i kommunen.
- Ha gode gjenvinnings-, gjenbruks- og kildesorteringsordninger og ta initiativ til å gjøre kommunen plastfri.
- Bruke arealpolitikken aktivt for å utvikle bærekraftige samfunn lokalt.
- Skjerme all dyrka mark og høybonitetsskog fra utbygging.

Eldre skal få være sjef i eget liv

Vi blir stadig flere eldre. Å legge til rette for lange, gode liv blir en av de viktigste oppgavene for fellesskapet de neste tiårene. Det handler om boformer, hverdagsliv og livsglede. Mange vil leve aktive liv, samtidig som mange trenger god omsorg og et trygt og sammenhengende helsetilbud. Eldre skal kunne være sjef i eget liv, og bestemme mer av hva tiden deres brukes til.

Halden kommune vil prioritere kapasitet og kompetanse for å styrke kvaliteten på de kommunale tjenestene. Vi vil bidra til at det blir færre personer å forholde seg til i hjemmetjenesten.

I Halden kommune vil vi:

- Tilrettelegge for aldersvennlige samfunn gjennom nye boformer og møteplasser.
- Ha et skreddersydd omsorgstilbud med hjemmesykepleie, hjemmehjelp, dagtilbud, korttidsplasser og sykehjemsplasser.
- Heve de ansattes kompetanse og tilby hele faste stillinger.
- Ta i bruk digitale løsninger for å gi bedre omsorgstjenester.
- Ha en tydelig prioritering av tidlig innsats, forebyggende og hjemmebaserte tjenester innenfor omsorgen – herunder hverdagsrehabilitering og velferdsteknologi.

Rause og inkluderende lokalsamfunn

Sterke fellesskap gir oss det beste utgangspunktet for å løse fremtidens utfordringer. Et samfunn med små forskjeller og like muligheter er et bedre samfunn for alle. Derfor skal Halden kommune satse på kultur, frivillighet, idrett og skape arenaer for deltagelse og liv i lokalsamfunnet.

Alle skal ha mulighet til å delta i samfunnet. Vi vil senke terskler for deltakelse slik at bakgrunn, bosted og lommebok ikke skal være avgjørende for om man får delta eller ikke.

Universell utforming skal være et mål som sikrer deltagelse for alle uansett om det gjelder foreldre med barnevogn eller om du er orienteringshemmet.

Frivillighet i kulturarbeid er sentralt for bygging av miljø og tilhørighet. Det er viktig at det legges til rette for frivillig arbeid både innenfor idrett og andre kulturformer. Som virkemiddel bør kommunen vurdere bruk av sine mange ledige lokaler og vurdere å bistå med en konsulent for samordning av kulturaktiviteter. Kommunen bør også bruke det frivillige miljøet aktivt for å styrke integrering av nye landsmenn.

Halden som kulturby er også byrommet. Verneverdige bygg og bymiljøer må ivaretas gjennom de kommunale arealplaner og ned i reguleringsplanene. Verneverdige miljøer utenfor sentrum må også få oppmerksomhet. Tilgang til strandsonen bør styrkes og følges opp i perioden.

Halden består av et yrende kulturelt og religiøst mangfold. Der man har kirker og kirkesamfunn som bidrar til Halden samfunnet. Som kommune har vi et ansvar for tilrettelegging og vedlikehold. Ikke minst har vi en utfordring med kirkegårdene våre. De må kunne møte framtidens krav og plassbehov. Vi må også bidra til at kirkene blir åpne for alle. Her ligger det mye kulturarv og samfunnsverdier vi må ta vare på.

I Halden kommune vil vi:

- Sørge for at flere barn får gå på kulturskole.
- At alle barn har tilgang til gode kultur- og fritidsaktiviteter uavhengig av foreldrenes lommebok. Derfor styrkes frivilligheten, kulturen og idretten, spesielt i arbeidet rettet mot barn og unge fra lavinntektsfamilier.
- Være en aktiv tilrettelegger for frivillig aktivitet lokalt, blant annet gjennom et tett samarbeid med frivilligheten og ved å gjøre lokaler og utstyr tilgjengelig for aktivitet.
- Samarbeide med lokalt næringsliv for å knytte språkopplæringen, arbeid og kompetanseheving tettere sammen for å sikre raskere og bedre integrering

Arbeiderpartiet og SVs budsjettforslag 2019

Budsjettskjema 1A - drift	Budsjett 2019	Justert. Budsjett 2018	Regnskap 2017
Skatt på inntekt og formue	757 324	717 317	718 819
Ordinært rammetilskudd	928 225	909 101	888 207
Skatt på eiendom	77 230	101 360	101 276
Andre direkte eller indirekte skatter	-		
Andre generelle statstilskudd	4 226	4 716	5 751
Sum frie disponible inntekter	1 767 005	1 732 494	1 714 053
Renteinntekter og utbytte	10 000	10 000	9 121
Gevinst finansielle instrumenter (omløpsmidler)			
Renteutg.,provisjoner og andre fin.utg.	58 500	64 563	38 464
Tap finansielle instrumenter (omløpsmidler)	-		
Avdrag på lån	84 480	71 800	62 264
Motpost avskrivning VAR			
Netto finansinnt./utg.	-132 980	-126 363	-91 607
Til dekning av tidligere regnsk.m. merforbruk		45 000	35 000
Til ubundne avsetninger	29 180	22 000	24 500
Til bundne avsetninger			15
Bruk av tidligere regnks.m. mindreforbruk			
Bruk av ubundne avsetninger		9100	
Bruk av bundne avsetninger			
Netto avsetninger	-29 180	-57 900	-59 515
Overført til investeringsbudsjettet			
Til fordeling drift	1 604 845	1 548 231	1 562 931
Sum fordelt til drift (fra skjema 1B)	1 604 845	1 548 231	1 489 105
Mer/mindreforbruk	-	-	73 826
Budsjettskjema 1 B - drift	Budsjett 2019	Justert. Budsjett 2018	Regnskap 2017
Fellesfunksjoner	-14 376	-6 602	4 603
Sentraladministrasjon	109 191	106 665	109 582
NAV	59 164	56 965	47 693
Undervisning og oppvekst	671 761	645 191	613 567
Kultur og idrett	50 886	44 412	43 076
Helse og omsorg	642 871	620 106	600 940
Teknisk	85 348	81 494	69 644
Totalt	1 604 845	1 548 231	1 489 105

	B-2018	B-2019
Skatt på inntekt og formue	717 317	757 324
Skatteinntekter %-vis endring	4,7 %	5,6 %
Eiendomsskatt	101 360	77 230
Eiendomsskatt %-vis endring	0,0 %	-24,0 %
Inntektsutjevnerende tilskudd	152 918	160 892
Inntektutjevnerende tilskudd %-vis endring	-0,2 %	5,2 %

Forslag til vedtak:

1. Arbeiderpartiet og SVs budsjettforslag for 2019 vedtas i henhold til Budsjettskjema 1A, 1B, 2A og 2B samt vedlagte budsjettdokument.
2. Rådmannen gis fullmakt til å disponere ressursene innenfor hvert område i budsjettskjema 1B. I tillegg gis rådmannen fullmakt til å justere budsjettet mellom områdene i budsjettskjema 1B når det gjelder justeringsbehov av teknisk karakter, og som ikke påvirker tjenestene eller tjenestetilbudet. Omfordelinger mellom sektorene legges frem for formannskap og kommunestyre etter innstilling fra rådmannen.
3. Rådmannen skal påse at rammer og vedtak følges opp og rapporterer månedlig sektorenes økonomi til formannskap og kommunestyre. Rådmannen pålegges videre en forsterket rapportering hvert tertial i hht. rapporteringsrutiner.
4. Formannskapet disponerer investeringsbudsjettet, innenfor tildelt ramme, i henhold til budsjettskjema 2B.
5. Halden kirkelige fellesråd gis et driftstilskudd på 12,311 mkr for 2019.
6. Rådmannen gis fullmakt til å ta opp lån på til sammen 569,851 millioner kr. VAR-lån utgjør 195,200 millioner kr av den totale lånesummen. Lånene avdras med en vektet avdragstid sett opp mot objektenes levetid. Startlån utgjør 60 millioner kr av den totale lånesummen og tas opp i henhold til Husbankens retningslinjer, primært med en avdragstid på 20 år.
7. Trekkrettighet i bank nedjusteres til 300 millioner kr i 2019.
8. Halden kommune skriver ut eiendomsskatt på faste eiendommer, inkludert tomter, i hele Halden kommune for skatteåret 2019 jf. eiendomsskattelovens §§2 og 3 bokstav a. Kommunen skriver ut skatt på næringsdelen (bygning og grunn) i tidligere skattlagte verk/bruk (annet ledd i overgangsregel til esktl. §§ 3 og 4). Det skrives ut skatt på det særskilte skattegrunnlaget redusert med en syvendedel i 2019 (overgangsregel til §§ 3 og 4 første ledd første punkt). Før øvrig gjelder (jf. eiendomsskattelovens § 10) følgende for utskrivningen av eiendomsskatt for året 2019:
 - a) Med de unntak som er nevnt under skal skattesatsen etter esktl. § 11 være 7 promille av

den fastsatte takstverdien.

b) Med hjemmel i eskl. § 12, bokstav a, skal skattesatsen for «bustadelen i eigedomar med sjølvstendige bustaddelar» og fritidseiendommer være 3,75 promille av takstverdien. Ubebygde tomter beskattes med 3,75 promille av takstverdien jf. eskl. § 12, bokstav b.

c) I tillegg gis etter eskl. § 11, annet ledd, et bunnfradrag på 250 000 kr for hver selvstendig boenhet i boliger (herunder fritidseiendommer).

d) Etter eskl. § 7 kan som tidligere, etter nærmere søknad og vedtak for den enkelte eiendom, fritas eiendommer etter dennes bokstav a) «eigedom åt stiftingar eller institusjonar som tek sikte på å gagne ein kommune, eit fylke eller staten» og dennes bokstav b) «bygning som har historisk verdi».

e) Etter eskl. § 5, bokstav a, fritas eiendom som Staten eier så langt eiendommen har historiske bygg eller anlegg gjennom fredningsvedtak jf. Lov om kulturminner.

f) Etter eskl. § 5, bokstav h, skal fritas «eigedom som vert driven som gardsbruk eller skogbruk». For slike eiendommer gjelder dog at det skal svares eiendomsskatt for våningshus, kårbolig, med garasjer og uthus, og passende tomt. Eiendomsskatten for dette svares etter samme satser og regler som for boligeiendommer.

g) Kommunens skattetakstvedtekter.

9. De gebyrsatser som fremkommer i gebyrregulativer/forskrifter som er vedlagt dette dokument vedtas med de endringene som fremkommer i Arbeiderpartiet og SV sitt forslag til budsjett.
10. Kommunale avgifter skrives ut i 4 terminer i 2019, med forfall 20. mars, 20. mai, 20. september og 20.november.
11. Eiendomsskatten skrives ut samtidig med kommunale avgifter.